

Ю. П. Малашевич

магістрант ННІ педагогіки (Магістратура
8.18010020 "Управління навчальним закладом"
Житомирського державного університету імені
Івана Франка, м. Житомир) депутат Черняхівської
районної ради
e-mail: malashevich78@mail.ru

Взаємодія громадськості та держави як інноваційний чинник в розв'язанні проблем управління шкільною освітою

У статті увага зосереджена на тому, що основною частиною аналізу існуючої практики управління навчальними закладами, є її сутність, поняття та залучення "громадського контролю" щодо "держави і державного управління". Визначається мета ціннісно-орієнтованої частини громадсько-державного управління освітніми системами. Виявлені принципи і ознаки продуктивного громадсько-державного управління. Запропоновані заходи щодо усунення існуючих труднощів в процесі розробки громадсько-державного управління навчального закладу. Доведено, що ефективність системи змінюється, а інноваційність в освіті досягається в процесі конструктивної співпраці неурядових інститутів і державно-громадських органів управління.

Постановка проблеми. В Конституції України, Державній національній програмі "Освіта" ("Україна 21 століття"); Національній доктрині розвитку освіти України у 21 столітті; законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту"; "Положенні про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу" визначенні основні стратегічні завдання розвитку процесу управління освітою, серед яких важливим є перехід від державної до громадсько-державної моделі управління, чітке розмежування функцій між центральними державними органами, регіональними та місцевими органами управління, забезпечення самоврядування навчальних закладів і наукових установ, гармонійне поєднання прав і свобод особистості, громадянського суспільства та держави. А тому вирішення всіх відповідних проблем та ускладнень з цим пов'язаних є сьогодні одним з першочергових завдань фахівців та науковців відповідного напрямку [1: 7]. Проблематика питання пов'язана в першу чергу з соціально-економічними та суспільно-політичними змінами в світовому просторі: перехід на інноваційний шлях розвитку, виділення в якості

пріоритету розвиток людського капіталу та існуючим об'єктивним протиріччям в сучасній вітчизняній системі управління освітою. До основного протиріччя відносяться посилюючі процеси та зростаючі тенденції щодо включення соціального партнерства в діяльність навчальних закладів та власне кажучи недостатньо вираженою орієнтацією продуктивної взаємодії суб'єктів освітнього процесу і громадськості у вирішенні соціально значущих для них проблем [2: 5].

Актуальність теми. З моменту отримання Україною незалежності наша держава стала на шлях побудови вільного демократичного суспільства. Загальні риси розвитку інформаційного суспільства, а головне ті зміни, які відбулися в суспільно-економічній структурі України за останні два десятиліття, обумовили необхідність нової освітньої політики, спрямованої в першу чергу на задоволення освітніх потреб українців. Відповідно перед державою та громадянським суспільством постають нові вимоги щодо кардинальної перебудови системи державного управління освітою від командно-централізованої адміністративно-планової до громадсько-державної. Нині найбільш пріоритетною сферою реформування в країні є перетворення освітньої галузі у відкриту систему, що передбачає перехід до самодостатньої та самоврядної децентралізаційної моделі управління та розвиток громадського сектору [1: 28-32].

Мета статті Досягнення висвітлення інноваційності взаємодії громади та держави, в управління навчальними закладами та загалом освітою на науковому рівні. Здійснити аналіз та виявити можливості використання здобутих результатів на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. В сучасній науковій думці поняття "державно-громадського" та "громадсько-державного" управління часто не розділяючи, що не зовсім відповідає концептуальному змісту та науковій сутності. Ці поняття потребують уточнення, перш за все це стосується принципу особливостей і форми співпраці адміністрації навчального закладу та територіальної громади. [2: 4].

Дослідженням проблематики громадсько-державного управління освітою займались вітчизняні і російські науковці і фахівці: Н. В. Акінфієва, Г. А. Балихіна, В. І. Бочкарьова, А. П. Владімірова, Н. В. Воронкова, В. А. Грабовський, Н. Діденко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, О. Зайченко, М. С. Комарницький, Ю. Кавун, В. М. Князева, Т. Лукіна, А. В. Мазак, О. Марчак, В. І. Маслова, О. В. Пастовенський, Р. Я. Пастушенко, Г. А. Полякова, Т. І. Шмакова, М. П. Петрова.

О. В. Пастовенський ґрунтовно та якісно охарактеризував різновиди громадсько-державного управління за рівнем управління, способами та ступінню залучення громадськості, механізмом дії та головне відношення до цього територіальної громади як суверенного носія всієї повноти влади на місцях, на основі чого було створено модель громадсько-державного управління освітою в регіоні тощо [1: 365-377]. В. А. Грабовський у свою чергу розробив базову модель державно-громадського управління загальною середньою освітою на районному рівні, як основу для створення й розвитку державно-громадських засад у цілеспрямованих перетвореннях освітньої системи на рівні району з п'яти модулів [3: 11].

Перед тим як розкривати різноманітні теоретичні та практичні аспекти впровадження громадсько-державного управління освітою слід зазначити в даному контексті концептуальні основи управління сучасною освітою можна визначити наступні теорії: "Теорія "прогресуючої освіти" (Д. Дьорі) (розгляд навчання та розвитку в єдності, притому, що навчання, спираючись на актуальність розвитку, при цьому випереджуючи та стимулюючи його); "Теорія якості життя" (якісна сторона задоволення матеріальних, духовних та соціальних потреб людей) та "Теорія навчаючих організація і "навчаючого суспільства" (створення умов для розвитку освітньої активності людини на протязі всього життя та системи безперервного навчання, при якій кожна людина може отримати необхідні йому знання в той час коли буде потреба в цьому, а не в пусту, тобто "освіта на протязі життя"). Реалізація провідних ідей даних теорій буде сприяти підвищенню освітньої активності суспільства, поступу суспільної самоорганізації, створенню механізмів громадського контролю освітньої практики та впливу на відпрацювання державної політики в сфері освіти шляхом громадської експертизи, а також створенню умов для інноваційного розвитку навчального закладу. [1: 120-125].

Громадсько-державне управління слід розглядати як управління, в якому оптимально поєднується діяльність суб'єктів управління державної та суспільної природи з поступовою перевагою останніх. Громадсько-державне управління освітою передбачає в першу чергу узгоджену взаємодію між державою та суспільством у вирішенні різноманітних питань освіти, пов'язаних з можливістю відповідально та результативно впливати на освітню політику, прийнятті управлінських рішень, участі у виконанні ресурсно-забезпечувальних функцій, створенні здорового соціального середовища для суб'єктів навчання [4: 15]. В умовах розвитку демократії та прогресуючого

поступу практики співуправління система освіти все більше спирається на громадські організації, що в свою чергу визначає виникнення громадсько-державного управління освітою, необхідність якого обумовлена низкою факторів [1: 134-136]. Серед яких: посилення відкритості освітніх систем, зменшення рівня централізації управління освітою, підвищення ролі функцій забезпечення інновацій в системі освіти, перехід до договірних відносин, зростаючі потреби суспільства в управлінні системою освіти та розвитку громадських ініціатив в сфері освіти, створенні системи "горизонтальних" управлінських структур, необхідності формування "суспільного замовлення" на якість освіти.

Громадсько-державне управління освітою – це управлінська діяльність, яку здійснюють структури громадянського суспільства – добровільно сформованими об'єднаннями, асоціаціями та організаціями громадян, що проводять суспільну освітню діяльність на основі демократичних процедур самоуправління та співуправління. Ці об'єднання створюються за бажанням громадян, є вільними від провладного контролю, але при цьому можуть впливати на владу. При цьому під громадськістю ми розуміємо організовані структури, що відображають інтереси та прагнення соціальних груп в області освіти і при цьому є невідконтрольними органам управління освітою, до яких відносяться: об'єднання роботодавців, творчі спілки, наукові установи, асоціації педагогів-дослідників та випускників; структури, що забезпечують систему освіти певними ресурсами за рахунок позабюджетних джерел (опікунські ради, проектні групи, дослідні лабораторії, тимчасові науково-дослідні колективи тощо), які можуть бути постійними (асоціації, спілки, ради, некомерційні партнери), так і тимчасові (збори, наради, конференції) [1: 315].

При громадсько-державному управлінні широко реалізуються культурно-освітні цінності: визнання широкого кола прав та свобод дітей та дорослих в сфері освіти; участь в різних органах управління та самоуправління при обговоренні різних питань щодо освіти – Конституція України ст. 38 [5]. Домінування громадсько-державних форм управління створює умови не тільки для прояву високої активності членів суспільства та їх зацікавленої участі в діяльності, але й для самореалізації та самоорганізації співтовариств в цілому. Для освітнього закладу інноваційний розвиток за рахунок глибокого реагування на потреби різних суб'єктів громадсько-державного управління. Завдання демократизації управління освітою в результаті його конструктивного діалогу з державою та громадянським суспільством міститься в тому, що об'єднати всіх суб'єктів в єдину

дієву команду для продуктивних спільних дій на основі реальної спільної зацікавленості в розвитку освіти.

Об'єктивні обмеження, які необхідно в першу чергу враховувати при забезпеченні їх практичної взаємодії. Сутність державної складової управління міститься у фінансуванні та забезпеченні розвитку матеріально-технічної бази сфери освіти, використанні ресурсів для вирішення завдань освіти. Проте слід відмітити авторитаризм управлінської позиції і бюрократизм в прийнятті та виконанні рішень, існуючий адміністративний тиск на громадську ініціативу, намагання понизити її роль та обмежити її значення; використання тільки державного ресурсу при визначенні та проведенні освітньої політики.

Так В. Гончар зосередив увагу на можливості передбачення зміни модальності корпоративізму: шляхом зближення держави та громадянського суспільства, їхньої поступової конвергенції. Корпоративізм в цьому контексті визначається як тип "соціального включення" особистості в суспільно-економічні процеси [6: 14].

Громадська складова управління має свої переваги, які містяться в незалежності дій органів самоуправління та співуправління, участі громадськості в організації навчального процесу, де прийняття рішень здійснюється в процесі публічних обговорень та враховується думка меншості, заохочується ініціатива [1: 120-130]. Очевидно до функцій громадських органів управління відносяться: включення громадськості в процес розробки, прийняття та реалізації рішень на всіх рівнях управління освіти, забезпечення громадського контролю за дотриманням чинного законодавства, прав навчаючого та його батьків (законних представників), педагогів, створення умов доступності якісної освіти, внесення пропозицій відносно правового статусу громадських органів управління освітою, залучення та використання фінансових і матеріальних ресурсів; проведення експертизи освітніх проектів, розширення спектру активної взаємодії всіх суб'єктів у вирішенні наявних проблем.

Таким чином, в громадсько-державному управлінні освітою починають розрізняти нові, демократичні відносини, погодження взаємодії між державою та громадянським суспільством в області освіти, власне управлінські аспекти їх взаємодії. Ціннісно-цільовою цариною громадсько-державного управління освітніми системами виступає задоволення існуючих та формування нових актуальних освітніх запитів та потреб територіальних громад в непримирній освіті.

Досягнення цілі забезпечує вирішення наступних завдань: формування місії навчального закладу та мережі взаємодії в

територіальному освітньому просторі, створення системи інформаційно-освітніх ресурсів та суб'єктів територіальної громади, корпоративне управління якістю взаємодії з суб'єктами територіальної громади, втілення інноваційних проєктів (культурно-освітні програми, менеджмент якості, створення умов для самореалізації всіх учасників процесу взаємодії тощо) [4: 16].

Формування структур громадсько-державного управління на рівні навчального закладу, як показує існуючий досвід дозволяє: забезпечити реалізацію державної політики в області освіти з врахуванням потреб місцевої територіальної громади, формувати систему громадського контролю щодо стану освіти та реалізації програми її розвитку, спостерігати за дотриманням прав учнів, батьків, та педагогічних працівників [1: 351-352].

Продуктивність громадсько-державного управління залежить від реалізації наступних принципів: незалежність і партнерство органів державного і громадського управління, законність, що передбачає неухильне дотримання чинного законодавства, цільова направленість діяльності суб'єктів громадсько-державного управління освітою на реалізацію потреб та інтересів учасників навчального процесу, суспільства та держави, відкритість, гласність, у відповідності з якою діяльність суб'єктів громадсько-державного управління системою освіти відкрита для всіх учасників навчального процесу, свобода самодіяльності, що означає можливість кожного суб'єкта управління вільно обирати методи і засоби реалізації управлінської діяльності, узгодження розподілу повноважень і сфер відповідальності між державними і громадськими органами управління на кожному рівні, етапі формування та розвитку, цивілізоване вирішення конфліктів та протиріч між державними та громадськими органами управління на кожному рівні освіти через загальноприйнятні узгоджувальні механізми та процедури.

Для подолання складнощів, які можуть виникнути при втіленні громадсько-державного управління в систему освіти пропоную здійснення наступних заходів: зниження рівня централізації управління створити умови, що мають забезпечити фінансову самостійність навчального закладу, підвищення ролі функції впровадження інновацій здійсненими заходи для дебюрократизації управління системою освіти, здійснити визначення організаційних та фінансових дій по підтримці інноваційної діяльності в системі освіти, перехід в системі освіти до договірних відносин; розвиток договірних відносин між школою та сім'єю; школою та педагогом; закладами освіти та органами управління освіти; органами управління та

соціальними структурами, розвиток громадських ініціатив в системі освіти; створення механізму підтримки ініціативних освітніх проектів; формування ефективної системи управління експериментальними майданчиками в системі освіти; створення системи незалежної експертизи освітніх проектів, організація діалогу з місцевим соціумом; розширення публічності діяльності навчальних закладів та органів управління освітою; організація моніторингу освітніх потреб населення; забезпечення інформаційної підтримки батьків як учасників процесу навчання" відпрацювання методики громадського обговорення проблем освіти, створення недержавних структур для підтримки автономії навчальних закладів; створення професійних та між професійних товариств; створення фондів розвитку освіти; відпрацювання механізмів формування замовлення на інформаційні та науково-методичні послуги недержавних структур, створення "горизонтальних" управлінських структур; закріплення правового статусу опікунської рад; створення нормативно – правової бази діяльності керівних рад; формування асоціації опікунських рад; формування досвіду громадської атестації навчальних закладів [1: 319-356].

До основних ознак громадсько-державного управління освітою можна віднести [1: 115-120]: спільна управлінська діяльність державних і недержавних структур по керівництву освітніми проектами, зміна модальності корпоративізму через зближення держави і громадянського суспільства [6: 13], прийняття рішення державним органом управління, що передбачає обов'язкове погодження проекту рішення з представниками громадськості, делегування частини владних повноважень органів управління освітою структурам, що представляють інтереси певних суспільних груп; планування, контроль, оцінка результатів діяльності (громадська експертиза, атестація) [7: 11].

Висновок. Отже як показує досвід, запровадження громадсько державного управління в систему освіти, існує низка об'єктивних труднощів, які можливо передбачувати та запобігати за рахунок виконання деяких заходів. Ефективність системи зміни та інноваційних процесів в освіті може бути досягнута в процесі конструктивної співпраці державних органів управління навчальними закладами та взаємодіючих з ними громадськими неурядовими інститутами. Громадсько-державне управління виступає як інноваційний чинник та передбачає розвиток гармонійних соціальних відносин суб'єктів управління освітою на основі їх згоди та самоуправління, забезпечення необхідних умов для самореалізації

кожного учасника навчального процесу, створення та функціонування колегіальних органів управління. Громадське управління системою освіти – продуктивна діяльність суспільства, що містить в собі активний прояв громадянської позиції, суспільної ініціативи і соціальної відповідальності в управлінні системою освіти.

Список використаних джерел та літератури:

1. Пастовенський О. В. Громадсько-державне управління загальною середньою освітою в регіоні : дис. на здоб. наук. ступ. док. наук : 13.00.06 "Теорія та методика управління освітою" / О. В. Пастовенський. – К., 2015 – 452 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – № 26
3. Грабовський В. А. Державно-громадське управління загальною середньою освітою на районному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 "Механізм державного управління" / В. А. Грабовський. – К, 2006. – 20 с.
4. Тягушева О. В. Розвиток механізмів державно-громадського управління регіональною системою освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / О. В. Тягушева. – Запоріжжя, 2009. – 22 с.
5. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Гончар В. М. Корпоративізм як модель взаємодії держави і громадянського суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 "Політичні інститути та процеси" / В. М. Гончар. – К., 2009. – 20 с.
7. Касьянова О. М. Педагогічний аналіз навчального процесу в загальноосвітній школі як засіб підвищення його ефективності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / О. М. Касьянова. – К., 2000. – 18 с.

Ю. Малашевич

Взаимодействие общества и государства как инновационный рычаг в решении проблем управления образованием

В статье внимание сосредоточено на том, что основной частью анализа существующей практики управления учебными заведениями, является ее сущность, понятия и вовлечение "общественного контроля" в отношении "государства и государственного управления". Определяется цель ценностно-ориентированной части общественно-государственного управления образовательными

системами. Выявлены принципы и признаки продуктивного общественно-государственного управления. Предлагаемые меры по устранению имеющихся трудностей в процессе разработки общественно-государственного управления образовательного учреждения. Доказано, что эффективность системы меняется, а инновационность в образовании достигается в процессе конструктивного сотрудничества гражданских институтов и государственно-общественных органов управления.

Y. Malashevich

Interaction state and society How Innovative Solutions factor in management education problems

The article focuses on the fact that the main part of the analysis of the existing practice of school management, is its essence, the concept and the involvement of "public control" in relation to "the state and public administration." The essence of the concepts of "public control" and "state and public administration". Determined by the value-oriented goal of the public-state management of educational systems. Identified principles and signs of productive public-state management. Proposed measures to ensure the removal of existing and the existing difficulties in the process of developing a public-state management of educational institution. It is proved that the efficiency of the system changes and innovative processes in education can achieved in the process of constructive cooperation of civil institutions and state-public management bodies.